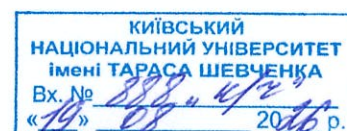

Голові разової спеціалізованої вченої ради
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
доктору політичних наук, професору,
завідувачу кафедри
міжнародних медіакомунікацій
та комунікативних технологій
Навчально-наукового інституту
міжнародних відносин
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
Даниленку Сергію Івановичу

ВІДГУК

офіційного опонента, кандидата політичних наук, доцента, доцента кафедри
всесвітньої історії, міжнародних відносин та методики навчання історичних
дисциплін Сумського державного педагогічного університету імені
А.С. Макаренка **Крупені Ірини Миколаївни** на дисертацію Вартовника Івана
Михайловича на тему «Кооперативна безпека АСЕАН в Азійсько-
Тихоокеанському регіоні», подану на здобуття ступеня доктора філософії з
галузі знань 29 «Міжнародні відносини» за спеціальністю 291 «Міжнародні
відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Дисертаційна робота
Вартовника І.М. присвячена малодослідженій в українській науці темі –
кооперативній безпеці АСЕАН в Азійсько-Тихоокеанському регіоні. Здобувач
слухно демонструє, що попри майже шістдесятирічну історію АСЕАН як
інституції, у вітчизняному науковому доробку досі бракує комплексних
досліджень еволюції її безпекового режиму в довгостроковій історичній
перспективі – це і визначає актуальність обраної теми.

Особливої ваги темі надає її історичний вимір: авторська періодизація онтологічного виміру кооперативної безпеки АСЕАН охоплює період з 1967 року, тобто практично всю історію існування АСЕАН – від часів холодної війни до сьогодення. Такий діапазон дозволяє простежити цілісну траєкторію інституційного розвитку, що є цінним внеском у розуміння того, як регіональні об'єднання розвиваються та еволюціонують. Актуальність теми підсилюється і практичним виміром – інтересом України в інтенсивнішій взаємодії з регіоном Південно-Східно Азії та інституціоналізації відносин з АСЕАН.

Дисертаційне дослідження виконано в межах наукової теми Навчально-наукового інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка № 19БФ048-02 (№ державної реєстрації 0119U100336) «Стратегія протистояння геополітичним викликам і загрозам національній безпеці України в умовах становлення нового світопорядку».

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дисертаційна робота демонструє послідовний та методологічно виважений підхід до розв'язання поставлених завдань. Науково коректним є застосування проблемно-хронологічного та ретроспективного методів як основних інструментів реконструкції історичної еволюції безпекового режиму АСЕАН. Поєднання цих методів дозволило здобувачеві не просто описати послідовність подій, а виявити внутрішню логіку переходу АСЕАН від суто внутрішньорегіонального примирення держав-засновниць до спроб екстраполяції вироблених нею норм на Азійсько-Тихоокеанський регіон (АТР). Особливо варто відзначити проведений автором контент-аналіз нормативної бази АСЕАН на наявність елементів, пов'язаних з кооперативною безпекою: послідовне зіставлення частотності категорій «безпека», «економіка» та «кооперативна безпека» в ключових документах АСЕАН різних історичних періодів – від Бангкокської декларації 1967 року до сучасних концептуальних документів Політико-Безпекової Спільноти – дає змогу емпірично перевірити тезу про поступову трансформацію змістового наповнення безпекової політики АСЕАН.

Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані в дисертаційному дослідженні, є обґрунтованими. Робота спирається на добре підібраний теоретичний матеріал, а також на значну нормативну базу АСЕАН, що охоплює як установчі документи 1960–1970-х років (Бангкокську декларацію, Договір про дружбу та співробітництво у Південно-Східній Азії), так і пізніші концептуальні рамки (Хартію АСЕАН 2008 року, Концепції розбудови Політико-Безпекової Спільноти, Огляд АСЕАН щодо Індотихоокеанського регіону тощо). Джерельна база доповнена актуальними працями як іноземних, так і українських дослідників з тематики функціонування АСЕАН.

Висновки логічно випливають з проведеного аналізу та підтримуються релевантними прикладами, особливо стосовно обмеження кооперативної безпеки АСЕАН на прикладі територіальних спорів у Південно-Китайському морі.

Наукова новизна отриманих результатів. Новизна дисертації полягає у комплексному аналізі кооперативної безпеки АСЕАН не лише в межах Південно-Східної Азії, а в ширшому контексті Азійсько-Тихоокеанського регіону. Заслуговує на увагу авторська періодизація онтологічної еволюції кооперативного безпекового режиму АСЕАН, яка систематизує відомості про становлення інституційних механізмів АСЕАН – Регіонального Форуму АСЕАН, Саміту країн Східної Азії, Зустрічі міністрів оборони АСЕАН Плюс, форматів «АСЕАН+1» та «АСЕАН+3». Цінним є і застосований автором контент-аналіз документальної бази АСЕАН, що дозволило простежити елементи кооперативної безпеки у нормативній базі АСЕАН на різних етапах функціонування даної регіональної організації.

Теоретичне та практичне значення отриманих результатів. Теоретична цінність роботи полягає в систематизації обмежень кооперативної безпеки АСЕАН на основі «шляху АСЕАН» як історично сформованої моделі функціонування АСЕАН.

Практичне значення дослідження виявляється в тому, що здійснений здобувачем аналіз договірної бази АСЕАН та динаміки конфлікту в Південно-

Китайському морі, а також шляхів розвитку інституціоналізації відносин Україна-АСЕАН, можуть бути використані центральними органами виконавчої влади для підготовки аналітичних матеріалів щодо Південно-Східної Азії та ширшого Азійсько-Тихоокеанського регіону. Результати дослідження також придатні для використання в освітньому процесі, зокрема при викладанні курсів з політології, історії міжнародних відносин та регіональної безпеки в Південно-Східній Азії та АТР.

Відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертація має логічну структуру, підпорядковану меті й завданням дослідження: вступ, три розділи (сім підрозділів), висновки, список використаних джерел (210 позицій) та додатки. Загальний обсяг роботи становить 226 сторінок, з яких основний текст – 161 сторінка. Джерельна база, переважно англійськомовна, доповнена працями українських дослідників і включає як наукові статті, так і документи АСЕАН, що забезпечує репрезентативність емпіричного матеріалу.

Дисертація написана українською мовою, відповідає вимогам наукового стилю, а наведена інформація про особистий внесок здобувача та належне оформлення посилань дають підстави стверджувати про дотримання автором принципів академічної доброчесності.

Оцінка наукових публікацій здобувача. Основні положення дисертації апробовано в 15 наукових працях, з яких 6 статей опубліковано у фахових виданнях України, включених до переліку МОН (дві – у співавторстві з науковим керівником), 1 стаття – у студентському віснику, 8 публікацій як тези доповідей на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях. Перелік публікацій відповідає змісту, актуальності та науковій новизні дисертаційного дослідження.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертаційної роботи. Попри загалом високий науковий рівень дисертації, окремі її положення спонукають до наукової дискусії:

1. У вступі здобувач обстоює вибір терміна «Азійсько-Тихоокеанський регіон» (АТР) замість дедалі поширенішого в академічному дискурсі поняття «Індо-Тихоокеанський регіон» (ІТР), апелюючи насамперед до інституційно-

хронологічної відповідності: ключові механізми кооперативної безпеки АСЕАН, що є предметом дослідження, виникли й концептуально оформилися саме в межах азійсько-тихоокеанської парадигми регіоналізму. Аргументація є логічно послідовною, однак не до кінця враховує змістову, а не лише хронологічну, відмінність між цими двома поняттями: якщо АТР традиційно тяжіє до економіко-інтеграційного прочитання регіону, то ІТР від початку формувався саме як геополітична й безпекова категорія, що концептуально ближче до предмета дисертаційного дослідження – безпекової політики АСЕАН. Показово, що сам автор у третьому підрозділі першого розділу звертається до Огляду АСЕАН щодо Індонезійсько-Тихоокеанського регіону 2019 року як до «найновішого етапу екстраполяції режиму кооперативної безпеки поза межі ПСА», що свідчить про те, що сама Асоціація активніше оперує саме поняттям ІТР для позначення власної безпекової політики останнього десятиліття. У зв'язку з цим чіткіше термінологічне розмежування АТР та ІТР, особливо стосовно періоду після 2019 року, було б доречним. Дослідження виграло б від додаткового контент-аналізу частотності вживання цих двох понять – АТР та ІТР як у нормативній базі АСЕАН, так і в науковій літературі за окремі хронологічні відтинки, що надало б авторській позиції додаткової емпіричної переконливості.

2. Запропонована авторська періодизація кооперативної безпеки АСЕАН включає чотири етапи, три з яких охоплюють десятиліття або менше (1967–1977, 1978–1989, 1990–1997), тоді як четвертий етап – «новий регіоналізм та інституційна розбудова» – визначено як такий, що триває з 1998 року й понині, тобто вже понад чверть століття. Цей останній період є внутрішньо неоднорідним: він включає й наслідки Азійської фінансової кризи, і формування Хартії АСЕАН 2008 року, і загострення конфлікту в Південно-Китайському морі після 2012 року, і військовий переворот у М'янмі 2021 року. З історико-методологічної точки зору робота виграла б від подальшої субперіодизації цього завершального етапу, що дозволило б точніше показати якісні зрушення всередині нього.

3. У другому підрозділі другого розділу здійснено комплексну, проте здебільшого описову розвідку форматів діалогового партнерства АСЕАН, а саме: форматів «АСЕАН+1» та «АСЕАН+3», включно з переліком діалогових партнерів АСЕАН та хронологією встановлення відповідних відносин. Попри безумовну цінність такого систематизованого огляду різних модальностей і сфер співробітництва АСЕАН з державами поза межами Південно-Східної Азії, дослідження виграло б від глибшого аналітичного занурення саме в безпекову складову цих форматів діалогового партнерства – зокрема у те, якою мірою й через які конкретні інструменти діалогові партнери залучаються до обговорення безпекових питань. Крім цього, частина, у якому окреслено перспективи інституціоналізації відносин АСЕАН-Україна, суттєво посилюється б за умови докладнішого прописування конкретних кроків подальшої інтенсифікації цих відносин, побудованих саме на порівняльному аналізі досвіду взаємодії АСЕАН з іншими секторальними діалоговими партнерами (Норвегією, Пакистаном, Швейцарією тощо).

4. У третьому розділі проведено ґрунтовний аналіз тенденцій щодо територіальних спорів у Південно-Китайському морі та обмежень кооперативного безпекового режиму АСЕАН у цьому питанні. Водночас розділ здебільшого спирається саме на тенденції, тоді як конфлікт у ПКМ упродовж останніх років демонструє помітну ескалаційну динаміку – зокрема, у відносинах між Філіппінами та КНР, В'єтнамом та КНР тощо. Додавання декількох ілюстративних прикладів такого загострення протиріч між державами-членами АСЕАН і Китайською Народною Республікою за останні роки надало б розділу більш актуального безпекового забарвлення та наочно підтвердило б тезу про те, що юридично незобов'язуюча Декларація про поведінку сторін 2002 року не здатна стримати практичну ескалацію в акваторії, попри понад два десятиліття перемовин щодо повноцінного кодексу поведінки у Південно-Китайському морі.

Наведені зауваження мають характер наукової дискусії, не є принциповими і не знижують загальної позитивної оцінки наукової новизни та практичного значення результатів дисертаційного дослідження.

Загальний висновок та оцінка дисертаційного дослідження.
Дисертаційна робота Вартовника Івана Михайловича на тему «Кооперативна безпека АСЕАН в Азійсько-Тихоокеанському регіоні» є самостійним, завершеним науковим дослідженням, яке спирається на історико-хронологічну реконструкцію еволюції кооперативної безпеки АСЕАН і відзначається належним рівнем теоретичної обґрунтованості та практичного значення.

Тож дисертаційна робота Вартовника І.М. «Кооперативна безпека АСЕАН в Азійсько-Тихоокеанському регіоні» відповідає галузі знань 29 «Міжнародні відносини» спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії та «Вимогам до оформлення дисертації», що затверджені Наказом МОН України від 12.01.2017 р. №40 (зі змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки № 759 від 31.05.2019 р.) та пунктам 6, 7, 8, 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеню доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 341 від 21.03.2022 р., № 502 від 19.05.2023 р., № 507 від 03.05.2024 р.), а здобувач – Вартовник Іван Михайлович, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії».

Офіційний опонент:

кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри
всесвітньої історії, міжнародних відносин та
методики навчання історичних дисциплін Сумського
державного педагогічного університету імені А.С.
Макаренка

Ірина КРУПЕНЯ

